

VÝZVY A PRÍLEŽITOSTI

integrácia mladých ľudí s migračným
a utečeneckým pôvodom v Nórsku
a na Slovensku

– marec 2025 –

Elena Gallo Kriglerová
Alena Holka Chudžíková
Centrum pre výskum etnicity a kultúry

Tento dokument je výstupom projektu „*Študijná cesta do Nórska o integrácii mladých migrantov a utečencov*“, ktorý sa uskutočnil vďaka podpore Fondu pre bilaterálne vzťahy spolufinancovaného z Finančného mechanizmu EHP 2014-2021 a Nórskeho finančného mechanizmu 2014-2021. Správcom programu je Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR.

Spoločne pracujeme na zelenej, konkurencieschopnej a inkluzívnej Európe. www.eeagrants.sk

OBSAH

ÚVOD	4
NÓRSKO	5
• Integračný systém v Nórsku so zameraním na mladých ľudí	5
• Stav integrácie v Nórsku v roku 2024	9
-Oblasť vzdelávania	10
-Zamestnávanie a finančná situácia	11
-Zdravie a duševné zdravie	12
-Sociálna integrácia	12
-Sociálna kontrola a vplyv rodičov	13
• Hlavné výzvy v oblasti integrácie mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom	13
SLOVENSKO	16
• Systém integrácie cudzincov/niek a utečencov/niek na Slovensku	16
• Výzvy, ktorým čelia mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom na Slovensku	19

OBSAH

INŠPIRÁCIE Z NÓRSKA	22
• Mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom prinášajú potenciál	22
• Mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom potrebujú komplexné riešenia	27
• Mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom potrebujú kvalitné informácie	29
• Na hlase migrantov a migrantiek záleží – migranti/ky ako facilitátori zmien	31
• Zapojenie mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom na trh práce	33
ZHRNUTIE	36

ÚVOD

Začleňovanie mladých ľudí s migračnou a utečeneckou skúsenosťou, ktorí prichádzajú do krajiny, je kľúčové pre budovanie inkluzívnej a prosperujúcej spoločnosti. Títo mladí ľudia často prinášajú pestrú paletu kultúrnych a sociálnych skúseností, ktoré obohacujú miestne komunity.

Avšak bez podpory a správnych integračných opatrení môžu čeliť prekážkam, akými sú jazyková bariéra, diskriminácia alebo obmedzený prístup k vzdelaniu a zamestnaniu. Investícia do ich inklúzie pomáha nielen zlepšiť ich životné podmienky, ale aj posilniť sociálnu kohéziu, podporiť hospodársky rast a vytvoriť harmonickejšie spoločnosti, kde každý má príležitosť naplno využiť svoj potenciál.

Počet mladých ľudí z rozličných krajín na Slovensku postupne narastá. K výraznejšiemu nárastu prispela aj situácia po vypuknutí plnoformátovej vojny v Ukrajine, v dôsledku ktorej prišli na Slovensko tisíce mladých ľudí.

Po troch rokoch sa ukazuje, že čelia mnohým výzvam súvisiacim s nedostatočnou integračnou podporou v oblasti vzdelávania, zamestnávania, bývania či voľnočasových aktivít. Títo mladí ľudia sa často ocitajú v neistote z budúcnosti a čelia výzvam v oblasti začlenenia do spoločnosti.

Nórsko je krajina, ktorá sa dôslednému začleňovaniu cudzincov a cudziniiek, najmä utečencov a utečenieiek, venuje komplexne a systematicky. Výraznú úlohu tu v integračných opatreniach zohrávajú samosprávy, ktoré dostávajú finančnú, metodickú aj odbornú podporu zo strany štátu.

Napriek tomu, že kultúrne, sociálne a ekonomické kontexty Nórska a Slovenska sa líšia, nórska cesta môže byť dôležitou inšpiráciou aj pre Slovensko.

Tento dokument je výsledkom študijnej cesty expertiek z CVEK v nórskom Oslo vo februári 2025. Zistenia a odporúčania, ktoré v ňom ponúkame, sú výsledkom niekoľkých odborných webinárov s partnerskou organizáciou YYouth, analýzy existujúcich dokumentov, štúdií a výskumov, a poznania získaného zo stretnutí s odborníkmi a odborníčkami z 10 rôznych inštitúcií a organizácií, ktoré sídli v Osle a venujú sa téme začleňovania mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom.

Touto cestou ďakujeme všetkým organizáciám, ktoré nám predstavili svoje aktivity aj výzvy, ktorým čelia, a osvedčené postupy, ktoré nadobudli na základe dlhoročných skúseností.

Týmito organizáciami sú: YYouth, Charge, Oslo International Hub, Oslopolitan, Mesto Oslo (a jeho sekcia Welcome to Oslo), úrad NAV, mestská časť Oslo – Alna, UNG.info, a Nadácia futbalového klubu Vålerenga Oslo.

NÓRSKO

Integračný systém v Nórsku so zameraním na mladých ľudí

Nórsko je krajina s takmer rovnakým počtom obyvateľstva ako Slovensko, avšak podiel cudzincov a cudziniiek na celkovej populácii je v Nórsku násobne vyšší. Nóri si pri tvorbe integračných politik prešli mnohými ťažkosťami, ale dnes dosahujú úspechy, z ktorých má zmysel poučiť sa a ktorými je možné inšpirovať sa aj na Slovensku.

Nórska **migračná politika** sa zameriava na **tri úrovne – lokálnu, národnú/regionálnu a medzinárodnú**, pričom všetky sú navzájom úzko prepojené. Na národnej úrovni je cieľom migračnej politiky oveľa viac než len ochrana hraníc – týka sa širšej vízie krajiny a cieľov, ktoré má migračná politika plniť, aby prispela k tejto vízii. Zároveň sa berú do úvahy aj vplyvy nórskej migračnej politiky na ostatné krajiny EÚ, čím sa prepája národná úroveň s medzinárodnou. Pokiaľ ide o medzinárodnú úroveň, Nórsko zohľadňuje, ako jeho migračná politika ovplyvňuje schopnosť krajiny naplňať svoje medzinárodné záväzky a či je v súlade s európskymi dohodami a politikami.

Nórska **migračná politika vychádza z dvoch princípov**: 1) migrácia musí byť regulovaná a 2) migranti a migrantky, čo v Nórsku získajú povolenie na pobyt, musia dostať rovné a praktické príležitosti v spoločnosti. Cieľom je zachovanie sociálneho charakteru štátu, ktorého zdroje sú obmedzené. Prísne kontroly vstupu sú tak spojené s pomerne štedrými integračnými a sociálnymi službami pre tých, ktorých krajina prijme (pozri viac v publikácii Centra pre výskum etnicity a kultúry *Nórsky vzor – integrácia utečencov v Nórsku*).

Mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom sú cieľovou skupinou najmä mainstreamových programov a nástrojov.

Špecificky v oblasti integrácie nesú hlavnú mieru zodpovednosti za integráciu, najmä utečencov a utečeniek, a za prácu s mladými ľuďmi, vláda a samosprávy. Na úrovni vlády ide najmä o **úrad IMDi**, ktorý je hlavným koordinátorom integračných politík, posilňuje kompetencie samospráv, inštitúcií verejnej správy a v oblasti integrácie poskytuje podporu aj zamestnávateľom a mimovládny organizáciám. Mimovládne organizácie pritom zohrávajú podpornú úlohu.

Samosprávy sú zodpovedné najmä za praktickú implementáciu tzv. Introduction programu, teda integračného programu pre utečencov (pozri viac v publikácii Centra pre výskum etnicity a kultúry Nórsky vzor – integrácia utečencov v Nórsku), v rámci ktorého sú dostupné programy výučby nórciny či programy podpory zamestnávania utečencov. Tento program je však určený pre utečencov a utečienky vo veku 18 až 55 rokov. Výzvou, ktorej Nórsko v tejto oblasti čelí, sú rozdiely v prístupe samospráv k implementácii programu, čo spôsobuje aj rozdiely v úspešnosti integrácie utečencov v jednotlivých samosprávach.

Pri integrácii mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom sa kladie najväčší dôraz na ich zapojenie do formálneho vzdelávania. Účasť na vzdelávaní sa považuje za najvhodnejší prostriedok integrácie pre deti a mládež, pretože sú v kontakte so svojimi rovesníkmi z miestnej populácie, môžu sa tak učiť nórsky jazyk každodennou praxou a zároveň si môžu vytvárať dôležité sociálne kontakty a siete. Na školách zároveň fungujú tzv. **Diversity advisors**, ktorí sú zamestnancami IMDi. V teréne takto pôsobia 59 poradcov, ktorí sa venujú mladým ľuďom ohrozeným sociálnym vylúčením, predčasným ukončením školskej dochádzky, negatívnou sociálnou kontrolou, núteným vstupom do manželstva, násilím a pod. Taktiež rozvíjajú kapacity zamestnancov škôl, aby dokázali týmto výzvam čeliť.

Významnú úlohu pri práci s mladými ľuďmi s migračným a utečeneckým pôvodom zohráva **úrad NAV** (Norwegian Labour & Welfare Administration), ekvivalent slovenských úradov práce.

Prostredníctvom úradu NAV štát a samosprávy spolupracujú pri zabezpečovaní jednotného prístupu (nielen) mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom do systému práce a sociálnej podpory. Misiou NAV je **vytváranie inkluzívnej spoločnosti**, inkluzívneho a dobre fungujúceho trhu práce.

NAV je dôležitou súčasťou záchranej siete a má v ponuke množstvo podporných opatrení, ktoré sú dostupné pre všetkých obyvateľov Nórska podľa individuálnych potrieb – ponúka rôzne vzdelávacie kurzy, poradenstvo v oblasti duševného zdravia, špecializované sociálne poradenstvo, podporu v oblasti bývania, spolupracuje so zamestnávateľmi pri vstupe na trh práce (NAV napríklad hradí časť mzdy nových zamestnancov/kýň počas ich praxe). NAV zároveň úzko spolupracuje s celou sieťou aktérov – od zamestnávateľov cez školy, poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, samosprávy, inštitúcie štátnej správy, až po dobrovoľnícke združenia.

Mladí ľudia sú pre NAV prioritou a úrad neustále pracuje na tom, aby každý mladý človek dostal potrebnú podporu čo najrýchlejšie. Väčšinou ju tak dostávajú v priebehu jedného týždňa, v niektorých prípadoch dokonca jedného dňa.

Od roku 2023 NAV implementuje tzv. **Ungdomsgarantieren (Youth Guarantee, Záruka pre mladých)**. Cieľom je zabezpečiť kvalitné, dôsledné sledovania (*follow up*) prípadov mladých ľudí vo veku 16 až 30 rokov, ktorí potrebujú pomoc pri dokončení vzdelania a nástupe do práce. *Záruka pre mladých* sa snaží uľahčiť mladým ľuďom prechod zo vzdelávania do zamestnania, stabilizovať ich pozíciu na trhu práce či znížiť podiel tých, čo poberajú sociálne dávky napríklad z dôvodu zdravotných znevýhodnení. Zásadným aspektom *Záruky pre mladých* je to, že **každý mladý človek, ktorý je klientom NAV, tiež participuje na plánovaní a implementácii aktivít** pod hlavičkou *Záruky pre mladých*.

NAV v rámci tohto prístupu okrem iného zaručuje, že **každý klient (mla-dý človek) má právo na stálu kontaktnú osobu, konzistentný follow up** každého prípadu, kým je to potrebné, **individualizovaný plán, poradenstvo** v oblasti práce a vzdelávania, aj pomoc pri interakcii s inými úradmi.

Každý úrad NAV na lokálnej úrovni má zároveň tzv. Youth Department/ Youth team, teda oddelenie alebo tím ľudí, ktorých cieľovou skupinou sú práve mladí ľudia.

Dôležitým programom, ktorý má **NAV** k dispozícii **pre mladých ľudí**, je tzv. **Individual Job Support (IPS Youth)**. Tento program je určený pre mladých ľudí vo veku 16 až 30 rokov, ktorí zažívajú problémy v oblasti duševného zdravia alebo závislostí od návykových látok, teda najzraniteľnejšie skupiny. NAV tak poskytuje tejto cieľovej skupine individualizovanú pomoc v oblasti práce alebo vzdelávania. Môže ísť napríklad o pomoc s nájdením vhodného vzdelávacieho programu či pomoc pri dokončení vyššieho stupňa vzdelávania.

Dôležitým aspektom prístupu NAV je to, že jeho služby a podpora sú dizajnované pre všetkých, pričom sú **nastavené inkluzívne**, aby ich mohli plnohodnotne využívať aj obyvatelia a obyvatelky s migračným a utečeneckým pôvodom. Podľa vyjadrení ministra zdravotníctva a opatrovateľských služieb Jana Christiana Vestreho, **krajina stráca potenciál každého mladého človeka, ktorý má talent, zvedavosť a túžbu pracovať, ale nedostal dostatok príležitostí.**

Nórsko presadzuje v integrácii **holistický prístup**, a preto všetci aktéri integrácie spolu úzko spolupracujú. Experti a expertky, s ktorými sme počas študijnej cesty hovorili, však uvádzali, že v oblasti vzájomnej koordinácie aktivít ešte je priestor na zlepšenie.

Stav integrácie v Nórsku v roku 2024

Organizácia IMDE publikovala v roku 2025 komplexnú správu o stave integrácie v Nórsku – popisuje viaceré trendy, štatistiky a dôležité zistenia o úrovni integrácie.

V Nórsku sa počet cudzincov a cudziniiek od roku 1970, keď tvorili 1,5% populácie, zvýšil na 16,8 % v roku 2024. Tento nárast znamená, že v krajine žije 990 tisíc cudzincov a 220 tisíc ľudí, ktorí sa narodili v Nórsku rodičom-cudzincom. Viac ako polovica z týchto cudzincov pochádza z európskych krajín. Väčšina mladých ľudí narodených v Nórsku rodičom cudzincom má pôvod v Ázii (40 %) a takmer rovnaký počet (38 %) má rodičov z Európy.

V poslednom období bol v mnohých oblastiach zaznamenaný pozitívny vývoj. Viac ľudí s migračným pôvodom dokončuje strednú školu a zapisuje sa na vyššie vzdelanie. Rozdiely v miere zamestnanosti medzi cudzincami a zvyškom populácie sa v posledných rokoch znížili. Situácia detí s migračným pôvodom je vnímaný ako lakmusový test integrácie. Správa ukazuje, že existujú malé rozdiely medzi ľuďmi narodenými v Nórsku rodičom-cudzincom a zvyškom populácie, pokiaľ ide o ukazovatele ako školské výsledky a účasť na pracovnom trhu.

Ku kvalitnej integrácii prispievajú najmä niektoré faktory. V prvom rade ide o **kvalitu vzdelávania**. Úroveň vzdelania a jazykových zručností jednotlivca sú kľúčové pre účasť na trhu práce a integráciu do spoločnosti. Druhým faktorom je **dĺžka pobytu**. Dlhší pobyt v krajine vedie k lepším výsledkom integrácie, vrátane jazykových zručností, dokončenia stredného vzdelania, účasti na trhu práce, príjmu a životných podmienok. Tretím faktorom sú **sociálne väzby**. Cudzinci s najdlhším pobytom v krajine majú silnejšie spojenie s krajinou a vyššiu mieru participácie na občianskej spoločnosti.

Oblasť vzdelávania

Väčší podiel cudzincov nemá v porovnaní so zvyškom populácie žiadne vzdelanie, alebo má len základné či nižšie stredné vzdelanie. Približne tretina nemá žiadne, alebo len základné či nižšie stredné vzdelanie. Zaujímavým faktom však je, že podiel vysokoškolsky vzdelaných ľudí je medzi cudzincami vyšší ako u nórskej populácie (41 % vs 37 %).

V posledných rokoch výraznejšie narastá počet detí navštevujúcich materské školy. Počet detí vo veku 1 až 5 rokov, ktoré hovoria nenordickými jazykmi a navštevujú škôlky, vzrástol od roku 2015 zo 78 % na 87 %. Deti cudzincov v školách dosahujú horšie výsledky, avšak rozdiely sú len minimálne (v priemere približne polovica známky). Na výsledky v školách má vplyv aj krajina ich pôvodu, rod (dievčatá sú úspešnejšie) a sociálno-ekonomická situácia v rodinách.

Podľa OECD (2018) je predčasné ukončenie vyššieho sekundárneho vzdelávania dôležitým rizikovým faktorom vylúčenia mladých ľudí v Nórsku. U mladých ľudí, ktorí nedokončia vyššie sekundárne vzdelávanie, je sedemkrát vyššia pravdepodobnosť, že skončia mimo práce a vzdelávania, ako u ich rovesníkov. Toto sa tiež postupne v Nórsku zlepšuje, celková miera dokončenia školy do 5-6 rokov od začatia je 67 % u cudzincov, 85 % u detí narodených cudzincom v Nórsku a 88 % u Nórov a Nórok.

Podiel ľudí vo veku 19 až 24 rokov, ktorí študujú na vysokých školách, sa od roku 2012 neustále zvyšuje, a to ako medzi mladými ľuďmi s migračným pôvodom, tak aj vo zvyšku populácie.

Diskriminácia v školstve je témou, ktorá má vplyv aj na vzdelávacie výsledky a integráciu. Medzi vnímanou diskrimináciou, rasizmom a vzdelávacími výsledkami totiž existuje súvislosť.

Diskriminácia môže viesť k zníženiu akademickej dôvery, menšej viere v úspech v škole, nižšej pohode, socio-emocionálnym ťažkostiam (napríklad k depresii) a negatívnym behaviorálnym dôsledkom (užívaniu drog a antisociálnemu správaniu).

V nedávnom prieskume 21 % respondentov detí a mladých ľudí s rodičmi narodenými mimo západnej Európy, Severnej Ameriky, Austrálie a Nového Zélandu uviedlo, že v uplynulom roku čelili rasistickým prejavom v škole.

Zamestnávanie a finančná situácia

Cudzinci majú v priemere nižšiu mieru zamestnanosti (68 %) ako zvyšok populácie (80 %). Cudzinky v rodinách s malými deťmi majú najnižšiu mieru účasti na pracovnej sile. Štvrtina žien cudziniiek pracuje na čiastočný úväzok. Nezamestnanosť medzi cudzincami je takmer päťkrát vyššia ako u zvyšku populácie, konkrétne 5,1 % oproti 1,1 %. Najvyššia miera nezamestnanosti je u ľudí vo veku 25 až 29 rokov, a to bez ohľadu na cudzinecký pôvod.

Podiel mladých ľudí mimo práce a vzdelávania (NEET) sa v cudzineckej populácii od roku 2015 znížil, zatiaľ čo podiel v ostatnej populácii zaznamenal len malé zmeny. Inými slovami, počas pár rokov došlo k zníženiu podielu mladých ľudí v skupine NEET medzi cudzincami a zvyškom populácie. Napriek tomu, že rozdiely sa znížili, stále existujú.

Príjem cudzincov a cudziniiek je približne o pätinu nižší ako príjem Nórov a Nórok, najnižší majú utečenci a utečenky (60 % mediánu Nórov). 69 % všetkých sociálnych benefitov v Nórsku ide na cudzincov, pričom skoro 30 % cudzincov žije v domácnostiach s nízkym príjmom, približne 100 000 detí žije v domácnostiach s nízkym príjmom (má to však klesajúcu tendenciu).

Zdravie a duševné zdravie

Cudzinci majú lepší zdravotný (fyzický) stav, keď prídu do Nórska ako domáci. Hovorí sa tomu „*healthy immigrant effect*“. Sú však obrovské rozdiely v rôznych migrantských skupinách podľa rodu, veku, sociálnej situácie. Ich zdravotný stav sa zhoršuje s dĺžkou pobytu (horší príjem, životné a bytové podmienky). Cudzinci zároveň menej často (63 %) využívajú zdravotnú starostlivosť ako miestni (79 %).

Mentálne zdravie je výrazne horšie, až dvojnásobne viac prípadov s ťažkosťami v oblasti duševného zdravia ako u domácej populácie (12 % vs 6 %) – výskumy ukazujú silnú koreláciu so vzdelaním, ale aj so zažívanou diskrimináciou. Najhoršie sú na tom utečenci a utečenky.

Sociálna integrácia

V Nórsku verejnosť pomerne výrazne podporuje migráciu. Približne 83 % ľudí si myslí, že cudzinci a cudzinky sú výrazným prínosom a prispievajú k pracovnému životu v Nórsku. Približne pätina sa nazdáva, že predstavujú ohrozenie bezpečnosti. Zároveň, počet ľudí, ktorí majú kontakt s cudzincami, vzrástol z dvoch tretín v roku 2004 na viac ako štyri pätiny v roku 2024 – väčšina z nich má pozitívne skúsenosti.

95 % opýtaných by nemalo problém mať cudzinca/ku za blízkeho kolegu a 84 % by neprekážalo, ak by si ich syn alebo dcéra vzali cudzinca/ku. Tieto čísla však od roku 2023 klesli o dva až tri percentuálne body. Ľudia s migračným pôvodom uvádzajú, že majú podstatne menej blízkych vzťahov, na ktoré by sa mohli spoľahnúť v prípade osobných problémov, ako ľudia bez migračného pôvodu.

Mladí migranti majú čoraz častejšie nórsku identitu – problémom však je, že si myslia, že ostatní ich za Nórov a Nórky nepovažujú. Druhá generácia migrantov si častejšie myslí, že nie sú akceptovaní, ako ich rodičia (integračný paradox – majú viac sociálnych kontaktov a môžu byť častejšie vystavení nepriateľskému správaniu, prípadne sú už citlivejší na isté typy správania ako ich rodičia, očakávajú viac).

Sociálna kontrola a vplyv rodičov

Prísna sociálna kontrola môže obmedziť schopnosť mladých ľudí zúčastňovať sa na spoločenskom živote, ale zároveň ich môže chrániť pred jeho negatívnymi vplyvmi. V Nórsku rozlišujú medzi rodičovským zapojením, keď rodičia pozorne sledujú, kde sa ich deti nachádzajú a s kým sa stretávajú, a rodičovskými obmedzeniami, keď rodičia limitujú účasť mladých na spoločenských aktivitách. Rodičovské zapojenie má pozitívny vplyv na rôzne integračné výsledky, ako je dokončenie strednej školy, prechod na vysokú školu a menšie využívanie sociálnej pomoci.

Mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom, najmä dievčatá z Ázie a Afriky, sú najzraniteľnejšie voči rodičovským obmedzeniam. Negatívna sociálna kontrola sa vyskytuje nielen medzi dospelými a mladými ľuďmi, ale aj medzi mladými samotnými, a to najmä v škole. Študenti sa kontrolujú na základe sexuálnej orientácie, rodového prejavu a náboženskej praxe. Dievčatá čelia očakávaniam správať sa slušne a dôstojne, zatiaľ čo chlapci čelia tlaku týkajúceho sa mužnosti a kontroly svojich sestier.

Hlavné výzvy v oblasti integrácie mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom

Z vyššie uvedených zistení, na základe stretnutí a webinárov s organizáciami v Nórsku, je možné identifikovať niekoľko kľúčových výziev, ktorým Nórsko v oblasti integrácie stále čelí:

a) vzdelávanie a jazyková bariéra

Výskum, ktorý porovnával integráciu detí a mladých ľudí v rôznych škandinávskych krajinách hovorí, že v oblasti vzdelávania majú deti cudzincov horšie výsledky, ale majú veľké aspirácie a ambície.

Dobry pristup k vzdelavaniu v tychto krajinach im umoznuje tieto ambicie naplnit (aj ked' mnohe deti nepostupuju na terciarnu uroveň kvôli zlým výsledkom na nižších stupňoch vzdelávania).

Veľkou výzvou je stále jazyková bariéra, pre ktorú mnohé deti a mladí zaostávajú za nóorskymi rovesníkmi a rovesníčkami.

Mimoriadne náročná je adaptácia pre tých, ktorí prišli do krajiny už ako tínedžeri. Mladšie deti sa zvyčajne učia nový jazyk oveľa rýchlejšie než staršie deti. Tínedžeri často čelia väčším problémom s adaptáciou, čo môže mať dlhodobý vplyv na ich budúce možnosti úspechu.

Mladí cudzinci potrebujú jazykové vzdelávanie a školy, ktoré ich vzdelávajú, zas potrebujú náležitú podporu. Je tiež potrebné zabezpečiť pre nich mimoškolské a komunitné aktivity, ktoré im pomôžu začleniť sa a nadviazať sociálne kontakty. Mnohí mladí cudzinci, cudzinky a ich rodiny nemajú adekvátny prístup k týmto aktivitám. V prípade utečencov a utečieniek sa stáva, že im často chýbajú aj roky vzdelávania, keď nastúpia v Nórsku do škôl. Introductory classes im pomáhajú prekonávať jazykovú bariéru, avšak limitujú vzťahy s ostatnými deťmi.

b) duševné zdravie

Vo výskumoch sa ukazuje, že deti s utečeneckým pôvodom čelia po príchode do novej krajiny mnohým výzvam, avšak z dlhodobého hľadiska majú prekvapivo veľkú psychickú odolnosť.

Duševné zdravie je však stále pretrvávajúcou výzvou – najmä pre vysoký podiel výskytu tráum. Deti trpia posttraumatickou stresovou poruchou, úzkosťou a depresiou z vojny a vysídlenia. Stigma a nedostatok kultúrnych kompetencií v oblasti služieb duševného zdravia obmedzujú ich využívanie. Školské sestry a poradcovia majú pri identifikácii a riešení potrieb týchto detí rozhodujúci význam.

c) bývanie a finančná situácia, prístup na trh práce

Mnohé rodiny sú pre obmedzené pracovné príležitosti odkázané na sociálnu pomoc. Mladí utečenci a utečenky čelia ťažkostiam pri snahách pracovať na čiastočný úväzok alebo pri získavaní určitých typov zamestnania. Finančný stres obmedzuje ich prístup k zdrojom, ako sú knihy, doučovanie a mimoškolské aktivity.

Mnohí cudzinci a cudzinky bývajú segregované. Podľa výskumov by im však bývanie malo byť poskytované tam, kde sú dostatočné pracovné možnosti, aby nedochádzalo k ešte väčšej segregácii.

d) sociálne vzťahy, identita a integrácia

V prvých mesiacoch po príchode majú cudzinci a utečenci výrazne menej priateľov, ale po niekoľkých rokoch sa tieto rozdiely stierajú vďaka podpore, ktorú im poskytujú škandinávské krajiny.

Rozmanitosť vo vnútri utečeneckej populácie zohráva tiež významnú rolu. Deti z krajín s odlišným jazykom a kultúrou majú ťažšiu integráciu. Napokon je potrebné nájsť rovnováhu medzi vytváraním vzťahov s miestnymi a udržiavaním kontaktu s vlastným jazykom a kultúrou, čím sa podporí ich potenciálny návrat do svojej krajiny pôvodu, ak o to prejavia záujem.

Migranti si často formujú viacnásobné identity, ktoré zahŕňajú ich pôvodnú identitu a identitu krajiny, do ktorej prichádzajú. V niektorých prípadoch majú aj viacero identít. Dvojitá identita je chápaná ako zmes alebo splynutie oboch identít. Pre mladých cudzincov, ktorí patria k etnickým skupinám viditeľne odlišným od prijímajúcej spoločnosti, je etnická identita zvyčajne dôležitejšia než národná alebo dvojitá identita.

V Nórsku je pomerne silný tlak na asimiláciu – polovica obyvateľov si v roku 2017 myslela, že cudzinci by sa mali čo najviac podobáť miestnym. Tento tlak však paradoxne posilňuje etnickú identitu cudzincov viac ako ich dvojitú identitu.

Výskum ukázal, že nórski tínedžeri a tínedžerky majú silnejšiu etnickú identitu než dvojítú alebo národnú identitu. Kontakt s miestnymi obyvateľmi posilňuje dvojítú alebo národnú identitu a zvyšuje pocit integrácie a pohody. Naopak, pociťovaný kultúrny konflikt prispieva k upevňovaniu etnickej identity na úkor národnej alebo dvojitej identity.

SLOVENSKO

System integrácie cudzincov/iek a utečencov/iek na Slovensku

Ku koncu júna 2024 malo na Slovensku povolený pobyt 327 372 cudzincov a cudziniiek. Tento počet zahŕňal ľudí s rôznymi typmi pobytov, ktorí sú občanmi EÚ/ EHP, štátnych príslušníkov tretích krajín, ale aj držiteľov dočasného útočiska. Na porovnanie, v decembri 2021 mala povolenie na pobyt na území SR len približne polovica (167 519). [1]

Držitelia dočasného útočiska, teda odídenci a odídenky, zároveň predstavovali najväčšiu skupinu cudzincov – v januári 2025 malo status dočasného útočiska 132 453 osôb, prevažne z Ukrajiny. Ak sa pozrieme na vekovú štruktúru cudzincov, **vo veku 0 až 17 rokov bolo 47 622 (ku koncu decembra 2022), pričom veľkú časť z maloletých cudzincov tvoria odídenci z Ukrajiny (až 41 345 v januári 2025).** [2]

Na tomto mieste je dôležité poznamenať, že uvedené dáta nevyjadrujú skutočné počty cudzincov a cudziniiek, ktorí na území SR aj reálne žijú. Mnohí z nich, najmä odídenci z Ukrajiny a občania EÚ/ EHP, sa mohli vrátiť do svojich krajín alebo presťahovať do iných, pretože svoj odchod zo Slovenska nemusia hlásiť príslušným úradom (resp. musia, avšak o tejto povinnosti často nevedia, a zároveň im z jej nesplnenia nevyplývajú žiadne sankcie).

[1] Štatistické ročenky Úradu hraničnej a cudzineckej polície.

[2] Dáta Úradu hraničnej a cudzineckej polície.

Napriek nepresnosti existujúcich štatistických údajov však na Slovensku dlhodobo sledujeme **trend narastajúcej zahraničnej migrácie**. Za desať rokov (teda od roku 2015) vzrástol počet cudzincov a cudziniiek s platným povolením na pobyt viac než štvornásobne (zo 79 422 na spomínaných 327 372).

Napriek tomu, **do dnešného dňa nebola vytvorená komplexná stratégia integrácie cudzincov na celoštátnej úrovni**, ktorá by definovala priority v oblasti integrácie, rozdeľovala roly a kompetencie na jednotlivých aktérov či vymedzila integračné opatrenia a ich rozpočtové krytie.

Aktuálna Integračná politika SR bola prijatá v roku 2014 a vzhľadom na rýchlo sa meniacu situáciu vo svete aj u nás už nezodpovedá potrebám Slovenska v tejto oblasti. Jej implementácia navyše nikdy nebola dôsledne koordinovaná ani monitorovaná – posledná dostupná monitorovacia správa je z roku 2017.

V roku 2015, v kontexte humanitárnej krízy spojenej s príchodom veľkých počtov utečencov do Európy (najmä zo Sýrie a Afganistanu), bolo prijaté uznesenie vlády SR, podľa ktorého mal byť takýto dokument vytvorený do 31. decembra 2016. Koordináciou tejto úlohy bolo poverené ministerstvo vnútra a malo ísť o vytvorenie integračného programu ako systémového riešenia integrácie osôb s medzinárodnou ochranou v nadväznosti na integračnú politiku SR.

Termín na splnenie tejto úlohy bol následne opakovane posúvaný (Liga za ľudské práva, 2020), až bola úloha v roku 2022 uznesením vlády č. 429 zrušená. K zrušeniu pritom došlo v júni 2022, teda v čase akútnej humanitárnej krízy spojenej s príchodom utečencov z Ukrajiny. Integrácia osôb s udelenou medzinárodnou ochranou mala byť zapracovaná do kapitoly „*Integrácia*“ v rámci Migračnej politiky SR s výhľadom do roku 2025 a zároveň mala byť rozpracovaná v akčných plánoch jednotlivých ministerstiev (pozri napr. Akčný plán migračnej politiky v podmienkach MPSVR SR s výhľadom do roku 2025).

Spomínaná migračná politika definovala ako jeden z cieľov „zabezpečiť systémovú úpravu integrácie zraniteľných skupín cudzincov, najmä osôb s udelenou medzinárodnou ochranou“ (s. 8). To sa do dnešného dňa nestalo.

Dlhodobu tu tak chýba aj koordinácia témy integrácie. Integráciu utečencov a utečieniek, teda osôb s udeleným azylom a doplnkovou ochranou, má v kompetencii Migračný úrad Ministerstva vnútra SR, ktorý má k dispozícii niekoľko integračných nástrojov (podľa zákona č. 480/2002 Z.z. o azyle):

- poskytnutie jednorazového finančného príspevku vo výške 1,5 násobku životného minima (aktuálne 410,99 EUR),
- zabezpečenie kurzu slovenského jazyka (bez ďalšej špecifikácie náležitostí kurzu), či poskytovanie tzv. integračného príspevku vo výške 1,75 násobku životného minima (aktuálne 479,48 EUR) počas šiestich mesiacov po udelení statusu,
- zabezpečenie sociálneho, psychologického a iného poradenstva a kurzu kultúrnej orientácie po dobu 12 mesiacov od udelenia statusu,
- ubytovanie v integračnom stredisku (ubytovňa), kde sú utečenci a utečienky podľa zákona povinní primerane uhrádzať výdavky spojené s pobytom.

Treba poznamenať, že o finančné príspevky a o ubytovanie v integračnom stredisku si utečenci a utečienky musia podať písomnú žiadosť. Reálne však integračnú podporu utečencom poskytujú mimovládne organizácie, najmä Slovenská humanitná rada, Mareena, Človek v ohrození, Liga za ľudské práva či Slovenská katolícka charita a ďalšie, ktoré ich realizujú prostredníctvom grantov z rôznych zdrojov.

Integrácia ostatných cudzincov, vrátane odídencom a odídeniek, nie je nijako upravená ani koordinovaná, nie sú jasne vymedzené úlohy a kompetencie jednotlivých aktérov.

Výzvy, ktorým čelia mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom na Slovensku

Na Slovensku dlhodobo chýbajú výskumy, štatistiky a dáta, ktoré by dokázali popísať a vyhodnotiť stav integrácie cudzincov a cudziniiek, špecificky mladých ľudí, ktorí sem prichádzajú z rôznych krajín a z rôznych dôvodov.

CVEK sa témam integrácie, najmä na lokálnej úrovni, venuje dlhodobo. V posledných rokoch sme spolupracovali s viacerými samosprávami na vytváraní lokálnych integračných stratégií a v rámci tohto procesu sme realizovali aj analýzy existujúcich dát a kvalitatívne výskumy týkajúce sa tejto témy. Na základe toho môžeme popísať základné výzvy, ktorým čelia mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom na Slovensku.

a) mnohé deti a mladí ľudia sú stále mimo vzdelávacieho systému

Po vypuknutí plno formátovej vojny v Ukrajine prišlo na Slovensko pomerne veľa ľudí utekajúcich pred vojnou. Vtedy sa tejto téme začala venovať výraznejšia pozornosť, avšak politiky integrácie dodnes zaostávajú.

Tak ako mnohé iné deti utečencov, aj deti odídenčov z Ukrajiny na Slovensku sú, napriek trom rokom trvania vojny, mimo vzdelávacieho systému. Napriek tomu, že nám stále chýbajú presné a spoľahlivé dáta, oficiálne štatistiky tento fakt potvrdzujú. V súčasnosti má udelené dočasné útočisko na Slovensku približne 132 tisíc odídenčov z Ukrajiny. Detí do 17 rokov s udeleným dočasným útočiskom je viac než 41 tisíc.

Posledné zverejnené štatistiky ministerstva školstva z novembra 2024 uvádzajú, že na všetkých typoch škôl (materských, základných a stredných) bolo 10 677 detí z Ukrajiny.

Ak zoberieme do úvahy to, že niektoré deti ešte nemôžu byť v školskom systéme (vo veku 0 až 3 rokov) a aj to, že čísla nemusia byť úplne spoľahlivé a celkový počet detí na Slovensku môže byť nižší, je evidentné, že značná časť z nich je ešte aj v súčasnosti mimo formálneho vzdelávania.

Pravdepodobne sa táto disproporcija týka aj ostatných detí a mladých s migračným pôvodom, avšak relevantné dáta k tomu nemáme.

b) problematická podpora vo vzdelávaní a nedostatočná adaptácia

Tieto deti na slovenských základných a stredných školách, ak už ich navštevujú, nedostávajú dostatočnú podporu pre začleňovanie do vzdelávania. Doposiaľ neboli vytvorené adaptačné triedy (ich zriaďovanie je zákonom možné až od januára 2025), jazykové vzdelávanie síce formálne existuje (možnosť finančnej podpory školám pri organizácii jazykových kurzov), avšak konkrétna realizácia jazykového vzdelávania pre deti a mladých ľudí je stále nedostatočná.

Školy nedostatočne pracujú s triednymi a školskými kolektívami, čo často vyúsťuje do negatívnych vzťahov medzi slovenskými deťmi a deťmi cudzincov. Tie často v školách zažívajú aj šikanu. Takáto nedostatočná podpora znamená, že deti a mladí ľudia nedostávajú vzdelanie, aké potrebujú, ohrozuje to ich začlenenie do spoločnosti a navyše, pravdepodobne spôsobuje aj to, že do škôl nechodia, alebo z nich odchádzajú ešte pred ukončením vzdelávania (*drop-outs*).

c) prechod na stredné školy je jednou z vážnych výziev

Deti cudzincov, ktoré chcú študovať na stredných školách to majú na Slovensku tiež pomerne zložitú. Kapacity mnohých, najmä tých kvalitnejších škôl sú často limitované a školy preto organizujú prijímacie pohovory. Tie sa však realizujú výlučne v slovenskom (alebo inom vyučovacom jazyku, napríklad po maďarsky).

Ak deti cudzincov tento jazyk neovládajú, ich možnosti prijatia na strednú školu sú veľmi limitované a končia často na školách, ktoré by si sami nevybrali, prípadne zostávajú úplne mimo vzdelávania.

d) nedospelí mladí ľudia na vysokých školách

Mnoho ukrajinských mladých ľudí má ukončené stredoškolské vzdelávanie, pre iný vzdelávací systém v Ukrajine ho ukončia v oveľa nižšom veku ako slovenské študentstvo (keď majú cca 16 rokov). Slovenské univerzity takýchto mladých ľudí prijímajú, tí často prichádzajú bez sprievodu rodičov.

Vysoké školy, ale ani systém sociálno-právnej ochrany im nevenuje adekvátnu pozornosť. Často sú na svoju situáciu odkázaní sami, keďže majú napríklad len pro-forma opatrovníkov, aby splnili zákonnú požiadavku. To spôsobuje mnohé problémy. Poznáme niekoľko prípadov, keď takíto osamelí mladí ľudia spáchali samovraždu na vysokoškolských internátoch – čo je len vrcholom ľadovca problémov, ktorým nie je venovaná dostatočná pozornosť.

e) mladí s migračným a utečeneckým pôvodom čelia dvojitej záťaži

Najmä tínedžeri čelia dvojitému zaťaženiu v psychologickom oblasti. Jednak sú to mladí ľudia, ktorí čelia rôznym výzvam spojeným s dospievaním rovnako ako slovenskí mladí ľudia (tlak na výkon, sociálne siete, potreba uplatnenia a prináležania), ale navyše trpia aj traumami spojenými napríklad s vojnou.

Najohrozenejšou skupinou sú deti a mladí ľudia, ktorí nie sú vo vzdelávacom systéme a inštitúcie o nich vôbec nevedia. Tieto deti a mladí ľudia nedostávajú adekvátnu podporu, nevieme o ich situácii takmer nič, môžu byť izolovaní bez rovesníckych či iných vzťahov. To má nepochybne vplyv aj na ich duševné zdravie.

d) neistota ohľadom budúcnosti

Mnohí mladí ľudia, najmä odídenci z Ukrajiny, navyše žijú v pomerne veľkej neistote ohľadom budúcnosti. Nevedia, kedy a či sa budú môcť vrátiť do Ukrajiny, niektorí sú v rozpore so svojimi rodičmi (niektorí sa chcú vrátiť na rozdiel od rodičov a iní zas chcú ostať napriek tomu, že rodičia, najmä matky, sa chcú vrátiť domov). To vplýva aj na rôzne životné rozhodnutia ohľadom vzdelávania, práce, ale aj bežného začleňovania.

INŠPIRÁCIE Z NÓRSKA

Mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom prinášajú potenciál

Témou verejnej diskusie na Slovensku je odchod mladých ľudí do zahraničia, tzv. únik mozgov. Počet študentov a študentiek zahraničných vysokých škôl, ktorí pochádzajú zo Slovenska, skutočne každým rokom narastá. Aktuálne dosahuje už vyše 20 % z celkovej populácie študentstva vysokých škôl.[3]

V nedávnej minulosti prijala vláda programy na prilákanie absolventov vysokých škôl v zahraničí späť na Slovensko (napr. [VAIA Innovation Fellowship](#)). Posilnenie vzťahov s diaspórou je aj zámerom [Komponentu 10 – Lákanie a udržanie talentov z Plánu obnovy a odolnosti](#), kde sa Slovensko snaží zvýšiť pravdepodobnosť návratu príslušníkov a príslušníčok novej diaspóry. Žiadna pozornosť sa však nevenuje talentom a potenciálu, ktorý prinášajú mladí cudzinci a cudzinky.

[3] Pozri viac v E. Gallo Kriglerová (2025), *Riešime len únik „našich“ mozgov. No mali by sme podporovať aj mladých, ktorí k nám prichádzajú*, február 2025, Kapitál

Na Slovensku tisíce detí a mladých ľudí najmä z Ukrajiny ostáva už štvrtý rok mimo vzdelávacieho systému, bez systémovej podpory jazykového vzdelávania, nástrojov adaptácie na školské prostredie či systémovej podpory voľnočasových aktivít. Výsledkom jej neriešenia je mrhanie obrovským potenciálom (nielen) mladých ľudí, ktorí k nám prichádzajú.[4]

Najväčší potenciál krajiny sú jej ľudia

V Nórsku pochopili, že v čase demografickej krízy musia investovať do rozvoja potenciálu každého človeka, ktorý v Nórsku žije. Ako uvádzame vyššie, podľa nórskeho ministra zdravotníctva a opatrovateľských služieb, krajina stráca potenciál každého mladého človeka, ktorý má talent, zvedavosť a túžbu pracovať, ale nedostal dostatok príležitostí.

Nórsko má jednak kvalitný vzdelávací systém, ale dôsledne podporuje aj jeho prepojenie na trh práce. Systematicky podporujú zapojenie mladých ľudí (nielen) s migračným a utečeneckým pôvodom buď na trh práce, alebo do vzdelávania. Čoraz viac sa rozvíja aj podpora podnikania mladých ľudí.

Najväčšia štátna inštitúcia podporuje vzdelávanie a pracovné zaradenie tých najzraniteľnejších

Vyššie v texte popisujeme programy a iniciatívy úradu NAV, ktorého cieľom je zabezpečiť finančnú a sociálnu stabilitu aj pre mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom vo veku od 16 do 30 rokov. Špecificky sa zameriavajú na tých najzraniteľnejších, teda tých, ktorí čelia vo svojom živote výzvam, napríklad problémom v oblasti duševného zdravia či rôznym závislostiam. Prostredníctvom iniciatívy Záruka pre mladých a Individual Job Support (IPS Youth) im poskytujú komplexnú podporu pri dokončení vzdelávania, alebo pri vstupe a udržaní sa na trhu práce.

[4] Pozri viac v E. Gallo Kriglerová (2025), *„Riešime len únik „našich“ mozgov. No mali by sme podporovať aj mladých, ktorí k nám prichádzajú“*, február 2025, Kapitál.

Okrem toho sa v posledných rokoch cielene zameriavajú aj na tých mladých ľudí, ktorí sú aktuálne poberateľmi sociálnych dávok z dôvodu zdravotného znevýhodnenia alebo dlhodobo nepriaznivého zdravotného stavu. NAV sa snaží aj pre týchto mladých nájsť príležitosti, ako sa môžu začleniť na trh práce a rozvíjať svoj potenciál.

Mladí ľudia z rôznych zraniteľných skupín tak nie sú vnímaní len ako niekto, kto môže byť maximálne prijímateľom pomoci, ale ako niekto, kto môže prispievať do systému, do spoločnosti – ak sa mu vytvorí vhodné podmienky.

Programy na rozvoj potenciálu mladých ľudí realizujú v Nórsku aj samosprávy a niektoré mimovládne organizácie, často v spolupráci so štátom.

Samospráva vníma potrebu rozvíjať a udržať talenty, podporuje preto ich rozvoj

Mestská časť Osla s názvom Alna sa nachádza v jeho východnej časti a čelí viacerým socio-ekonomickým výzvam, napríklad nižším príjmom v porovnaní s priemerom Nórska či vyššej celkovej nezamestnanosti (3,6 %), nižšej miere mestského rozvoja, investícií a inovácií, ktoré sa sústreďujú prevažne do centra mesta, ale aj vyššej miere kriminality. Je výrazne kultúrne rozmanitá – má približne 50 tisíc obyvateľov, ktorí pochádzajú zo 140 rôznych krajín sveta. Až polovica z nich pochádza z krajín mimo Európy. Takmer štvrtina obyvateľstva (23 %) sú mladí ľudia vo veku 15 až 30 rokov.

Jeden z problémov, ktorému Alna čelí, je odchod talentovaných mladých ľudí do iných mestských častí, kde majú viac príležitostí na rozvoj. Mestská časť však chce, aby zostávali a prispievali k rozvoju miestnej komunity, na čo však potrebujú viac príležitostí. Preto realizuje **tri programy na podporu podnikania mladých ľudí**, všetky sú financované z verejných zdrojov.

V rámci týchto programov, prostredníctvom vzdelávania a mentoringu, **pomáhajú mladým ľuďom** (prevažne s migračným a utečeneckým pôvodom) **objaviť svoj potenciál**, rozvinúť svoje nápady, vytvoríť prototypy či podnikateľské plány a rozvíjať zručnosti, ako osloviť potenciálnych investorov.

Tento prístup zároveň pomáha aj samotným mladým z migrantských komunit vystúpiť zo začarovaného kruhu. Ako uviedli mladé účastníčky tohto programu, mladí ľudia v ich štvrti sa chcú stať väčšinou učiteľmi, sociálnymi pracovníkmi alebo si chcú otvoriť obchod, pretože to sú vzory, ktoré vo svojom okolí vidia. Neuvedomujú si, že existuje množstvo ďalších možností. A ak áno, väčšinou odchádzajú žiť do iných mestských častí Osla.

Program samosprávy Alna pomáha mladým z migrantských komunit objaviť svoje talenty, rozvíjať ich a vytvára im príležitosti na to, aby tak mohli robiť práve v štvrti Alna. Ide o úplnú **zmenu nazerania na mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom**, ktorí navyše žijú v „problémovej“ mestskej časti. **Každý má nejaký talent**, každý je v niečom dobrý. **Potrebuje príležitosti** na to, aby to v sebe objavil a mohol rozvíjať.

Mladí migranti nie sú „len“ migranti, sú to profesionáli s medzinárodnou skúsenosťou, každý z nich je v niečom dobrý

Podobný prístup má aj mimovládna organizácia **Charge**, ktorá podporuje podnikanie mladých s migračným a utečeneckým pôvodom. Podľa organizácie Charge v súčasnosti mnohé profesie v Nórsku neexistujú, no sú potrebné. Mladí migranti ich môžu pomôcť vytvoriť. Organizácia Charge zároveň kompletne prerámcovala vnímanie mladých migrantov a hovorí o nich ako o **mladých medzinárodných profesionáloch**, pretože podľa nich každý z nich do Nórska prináša nejaký talent.

Organizácia aktuálne realizuje viacero projektov na podporu migrantov pri zakladaní vlastných firiem či podnikateľských aktivít:

- Changemaker – 5-mesačný inkubátor pre začínajúcich podnikateľov a podnikateľky
- BSR – Go Abroad – voľne dostupný online program pre majiteľov a majiteľky malých podnikov v oblasti Baltského mora na podporu ich medzinárodného prepájania
- LEAP – trojmesačný fundraisingový program na získanie investícií pre start-upy
- Charge Fremtiden – pilotný projekt s Oslo International School, ktorý posilňuje mladých ľudí v oblasti inovácií, ale aj inklúzie a rozmanitosti v oblasti podnikania

Podobný prístup má vo svojich aktivitách aj Oslo International Hub, mimovládna organizácia, ktorá sa snaží uľahčovať cudzincom (*international talents*) situáciu v Nórsku v oblasti začiatkov podnikania a rozbiehania start-upov. Oslo International Hub sa vo svojom prístupe riadi **princípom sociálnej udržateľnosti** – na to, aby sa sociálna udržateľnosť vytvorila, je **potrebné umožniť cudzincom, aby sa aj oni stali lídrami a líderkami**.

Talenty prichádzajú aj na Slovensko, potrebujú však príležitosti na rozvoj

Podobná zmena paradigmy by bola potrebná aj na Slovensku, pretože ak nebudeme schopní vytvárať efektívne opatrenia na rozvoj potenciálu mladých ľudí prichádzajúcich zo zahraničia, „*riskujeme nielen ich osobné zlyhanie, ale aj ekonomické a sociálne straty pre celú spoločnosť. Potrebujeme úplnú zmenu paradigmy – posunúť sa od vnímania mladých prichádzajúcich z iných krajín ako záťaže pre sociálny systém k intenzívnej podpore ich začleňovania sa. Budeme ich totiž potrebovať. A zďaleka nielen ako ľacnú pracovnú silu, ale ako ďalší pilier rozvoja spoločnosti.*“ [5]

[5] Pozri viac v E. Gallo Kriglerová (2025), *Riešime len únik „našich“ mozgov. No mali by sme podporovať aj mladých, ktorí k nám prichádzajú.*, február 2025, Kapitál.

Mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom potrebujú komplexné riešenia

Zásadným aspektom práce s mladými ľuďmi s migračným a utečeneckým pôvodom v Nórsku, je **holistický prístup**, ktorý je základným princípom práce **úradu NAV** s akýmkoľvek klientom alebo klientkou.

Holistický prístup v praxi znamená, že inštitúcie, ale najmä úrad NAV, sa snažia o **komplexné riešenie situácie každého klienta**, ktorý k nim prichádza, **vrátane mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom**. Tomu predchádza **dôkladné posúdenie ich aktuálnej životnej situácie a zmapovanie potrieb**, aby sa zistilo, v ktorých oblastiach čelia výzvam. Ak totiž na úrad NAV prichádza mladý utečenec s tým, že má ťažkosti s hľadaním práce či dokončením štúdia, môže za tým byť napríklad nevyhovujúce bývanie alebo problémy v oblasti duševného zdravia, v rodine či rovesníckej skupine (šikana a pod.).

Podľa ďalšieho odborníka pracujúceho pre NAV, holistický prístup znamená, že **pri každom prípade je potrebné individuálne zvažovať rôzne faktory**, ktoré môžu ovplyvňovať situáciu klienta, napríklad jeho/jej pobytový status, traumy, kultúrny pôvod a podobne. Úrady NAV sa teda snažia **riešiť nielen to, čo je zjavné** (nezamestnanosť, nedostatočná dochádzka do školy), ale **aj príčiny týchto javov**.

Holistický prístup vyžaduje fungujúcu koordináciu aktérov

Nevyhnutnou podmienkou holistického prístupu, teda komplexného riešenia situácie, je **fungujúca spolupráca rôznych inštitúcií**. Pracovníci NAV tak majú nadviazanú spoluprácu s odborníkmi z rôznych relevantných oblastí – zdravotná starostlivosť, starostlivosť o duševné zdravie, vzdelávacie inštitúcie, zamestnávateľia, organizácie zabezpečujúce bývanie a podobne. Podľa inej zamestnankyne úradu NAV však táto spolupráca nie vždy funguje efektívne.

System NAV je podľa nej veľmi kvalitný, poskytuje obrovské množstvo podporných opatrení a v každom prípade je prítomné aj dodatočné sledovanie klienta (*follow up*). Problémom však je, že v záujme zabezpečenia holistického prístupu klienti často „putujú“ po rôznych oddeleniach a úradoch a nie všade sa im dostane efektívnej pomoci. Výsledkom je, že strácajú orientáciu v systéme.

Podľa tejto zamestnankyne NAV by bolo potrebné, aby sa systém humanizoval, pretože samotní mladí ľudia, ktorí služby NAV využívajú, ho hodnotili ako značne byrokratický a komplikovaný, a že úradníci zodpovední za ich „prípady“ boli príliš orientovaní na procesy a administratívu. System by teda bolo potrebné sprehľadniť a zabezpečiť, aby jeden program ponúkal rozmanité typy podpory, a teda aby klient či klientka nemuseli „putovať“ medzi úradmi či oddeleniami. Zároveň by bolo potrebné do práce s klientelou priniesť viac ľudskosti.

Mladí s migračným a utečeneckým pôvodom na Slovensku čelia podobným výzvam a potrebujú podporu pri ich zvládaní

Holistický prístup, ktorý vidí aj za to, čo je zjavné, je viac než potrebný aj v prístupe k mladým cudzincom a utečenkám na Slovensku. Často sa stretávame s vyjadreniami, že mladí (najmä z Ukrajiny) nechodia do slovenských škôl alebo sa neučia slovenčinu preto, že sa im nechce, nemajú o to záujem.

Už zriedkavejšie počuť názor, že za týmto „nezájmom“ môžu byť iné faktory – šikana prítomná na škole, trauma spojená s ich útekem pred vojnou, problémy v oblasti duševného zdravia v dôsledku odlúčenia od svojich otcov či viacnásobná záťaž, ktorej čelia ako mladí ľudia, ako utečenci a v prípade chlapcov často aj ako nové hlavy rodiny (pozri vyššie v časti o výzvach, ktorým čelia mladí s migračným a utečeneckým pôvodom) a iné. Tieto faktory pritom môžu byť kľúčové pri začleňovaní mladých s migračným a utečeneckým pôvodom.

Následne je však **nevyhnutné, aby boli dostupné potrebné služby** (napríklad služby starostlivosti o duševné zdravie sú aktuálne na Slovensku pre túto cieľovú skupinu mimoriadne obmedzené), ktoré by aj funkčne spolupracovali. Vzájomná spolupráca a koordinácia rôznych aktérov a inštitúcií je však na Slovensku častým problémom. Využívať by sa však mohli osvedčené postupy, ako sú napríklad prípadové konferencie.

Mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom potrebujú kvalitné informácie

Je dôležité, aby mladí s migračným a utečeneckým pôvodom dostávali kvalitné informácie, pretože správne a včasné informácie môžu zásadne ovplyvniť ich integráciu a šance na úspech v novej krajine. Bez adekvátneho porozumenia kultúrnym, právnym a sociálnym normám môžu čeliť množstvu prekážok, ako sú diskriminácia, právne problémy či sociálna izolácia.

Získanie informácií o vzdelávacom systéme, pracovných príležitostiach, právach a povinnostiach im pomáha nielen lepšie sa orientovať v novom prostredí, ale aj znižuje riziko zneužívania a negatívnych vplyvov. Kvalitné informácie podporujú ich samostatnosť, dôveru v nové prostredie a schopnosť aktívne prispievať do spoločnosti, čím sa zvyšuje ich šanca na pozitívny osobný a profesionálny rozvoj.

Nórsko na viacerých úrovniach dbá o to, aby sa tieto ciele naplňali. Takmer všetky organizácie a inštitúcie, s ktorými sme v Nórsku prišli do kontaktu, venujú tejto veľmi dôležitej téme pozornosť. Mesto Oslo poskytuje cudzincom informácie na stránke **Welcome to Oslo**, ktorá je službou mestskej samosprávy – ide o verejnú službu, ktorej cieľom je nielen prilákať nových ľudí, ale najmä ich udržať v meste. Informácie sú komplexné a zahŕňajú všetky oblasti života v novej krajine. Informácie sú dostupné v 7 jazykoch.

Ďalšou zaujímavou iniciatívou je stránka **oslopolitan.no**. Zameriavajú sa na nej na tých, ktorí sa chcú do mesta presťahovať, pracovať v ňom, študovať a podobne. Stránka zahŕňa komplexné informácie o právach a povinnostiach, kultúre, pracovnej kultúre, vzdelávacom systéme či napríklad aj o tom, ako získať vodičský preukaz.

Navigácia v systéme je komplikovaná, mladí migranti sa v ňom potrebujú zorientovať

Nórsky sociálny systém je veľmi komplexný, prepracovaný a podporný. To však zároveň znamená, že je veľmi komplikovaný na to, aby sa v ňom človek ľahko sám zorientoval. To platí najmä pre ľudí prichádzajúcich z iných krajín, špecificky mladých ľudí. Aj preto existujú rôzne nástroje a spôsoby, ako mladým ľuďom v tejto oblasti pomôcť.

Napríklad **NAV** identifikoval, že mnohí mladí ľudia často nemajú dostatočné vzdelanie, dostatočnú podporu a sú často stratení v preklade. Preto má táto organizácia tzv. **introduction consultants**, ktorí pracujú s mladými a pomáhajú im s prvými krokmi. Zároveň sa snažia pracovať na báze „*case work*“, to znamená, že každý mladý človek má priradeného sociálneho pracovníka, ktorý mu pomáha dostávať informácie, naviguje ho v systéme.

Nórsko má vytvorený aj systém tzv. kariérneho poradenstva, ktorého cieľom je, znížiť počet mladých ľudí, ktorí nie sú vo vzdelávaní, ani na trhu práce (čo často bývajú práve migranti a utečenci). Veľmi často im toto poradenstvo poskytujú regionálne samosprávy.

Samostatnou organizáciou, ktorej priamym cieľom je poskytovať informácie mladým ľuďom, je organizácia **UNG.info** – je to informačné centrum pre mladých vo veku 13 až 27 rokov. Väčšina klientov sú mladí cudzinci/ky a utečenci/ky rôzneho kultúrneho pôvodu. UNG.info tiež pomáha mladým navigovať v systéme, ktorý je veľmi komplikovaný. Zároveň im však poskytuje veľkú škálu informácií o vzdelávacom systéme, sociálnom systéme či možnostiach hľadania práce.

Follow up a referral

Organizácie ako napríklad NAV, UNG.info a mnohé ďalšie sa snažia, aby ľuďom neposkytovali len jednorazové informácie, ale sledovali ich životnú dráhu (*case work*) a snažili sa im pomáhať dlhodobo. Čo je však veľmi dôležité, práca rôznych inštitúcií – štátnych, samosprávnych alebo mimovládnych – je navzájom prepojená a koordinovaná. Funguje tam pomerne efektívny „*mechanizmus odkazovania*“. To znamená, že tieto inštitúcie vedia mladým poradiť, ako získať informácie alebo podporu v iných organizáciách či inštitúciách.

Dôležité sú aj online informácie

Na to, aby mladí cudzinci a utečenký dostali efektívne informácie a pomoc od konkrétnych inštitúcií, je dôležité, aby sa vôbec dozvedeli o tom, kde túto podporu získať. Vyššie sme spomenuli webstránky mesta Oslo, avšak aj ostatné inštitúcie sa snažia aktívne pracovať v online priestore. UNG.info má napríklad nastavené algoritmy vyhľadávania tak, aby mladí, ktorí si aktívne hľadajú prácu, videli v Google vyhľadávači ako prvé informácie o tejto organizácii. Oni, ale aj iné inštitúcie, sa snažia pôsobiť na sociálnych sieťach, napríklad na Twitchi, Discorde, Instagrame či na Tiktoku.

Na hlase migrantov a migrantiek záleží - migranti/ky ako facilitátori zmien

Na to, aby boli integračné politiky úspešné a efektívne, je veľmi dôležité, aby sa na nich podieľali aj samotní cudzinci a cudzinky. Je dôležité, aby mladí s migračným a utečeneckým pôvodom aktívne participovali na riešení svojej situácie, pretože to posilňuje ich pocit zodpovednosti a vlastnej hodnoty v novej spoločnosti. Zapojenie do procesu im umožňuje lepšie pochopiť a prispôbiť sa miestnym normám a kultúre, čím sa zvyšuje ich šanca na úspešné zapojenie do pracovného a spoločenského života. Okrem toho, vlastná angažovanosť podporuje ich emocionálnu stabilitu a znižuje riziko izolácie alebo marginalizácie.

Jednou z dôležitých zistení z Nórska bolo to, že prakticky v každej organizácii či verejnej inštitúcii, s ktorou sme sa stretli, pracovali samotní cudzinci a cudzinky. Tí podľa vyjadrenia viacerých predstaviteľov organizácií môžu byť veľmi dobrými facilitátormi zmien, rolovými modelmi pre mladých, ktorí do krajiny prichádzajú alebo tzv. „otváračmi dverí“ či sprostredkovateľmi medzi nórskou spoločnosťou a migrantskými komunitami.

Zároveň, mnohé inštitúcie považujú za kľúčové, aby poznali potreby mladých ľudí a nere realizovali politiky bez ich aktívneho pričinenia. Preto napríklad v NAV venujú dôležitú pozornosť mapovaniu potrieb mladých – na základe výskumu medzi mladými s migračným a utečeneckým pôvodom napríklad identifikovali systém podpory ako príliš byrokratický a komplikovaný. Mladí ľudia sa často cítili stigmatizovaní a zahanbení – na základe toho sa ukázalo, že je potrebné systém podpory viac humanizovať.

Spolupráca s mladými ľuďmi, načúvanie ich potrebám a ich aktívne zapájanie sa do riešenia ich situácie je kľúčovým aspektom budovania dôvery a vytvárania pocitu zodpovednosti za svoj život. Napríklad aj schéma **Záruka pre mladých**, ktorá bola zavedená do systému v roku 2023, funguje na princípe, že mladý človek musí (spolu)pracovať na plánovaní, realizácii a vyhodnocovaní aktivít, ktoré sa realizujú prostredníctvom tejto schémy.

Podobne funguje už spomínané **UNG.info** – všetky aktivity realizujú na základe mapovania potrieb a spolu s mladými ľuďmi – teda nie systémom „*my vieme, čo je pre vás dobré*“, ale „*skutočne potrebujeme vedieť, čo potrebujete*“.

Zároveň, ako sme už uviedli vyššie – je dôležité poskytovať mladým efektívne a zrozumiteľné informácie. Preto je kľúčové, aby tieto informácie dostávali mladí ľudia v priestore a v podobe, ktoré sú pre nich prístupné, zrozumiteľné a dostupné.

UNG.info preto zamestnáva dvoch mladých ľudí (16 a 17 ročných), ktorí spravujú sociálne siete, pôsobia na Tiktoku, Snapchate a na Instagrame, hovoria s mladými ľuďmi jazykom, ktorému rozumejú, a spôsobom, ktorý je pre nich atraktívny. Takto napríklad vysvetľujú mladým ľuďom, ako funguje nórsky systém.

Aj lokálne politiky sa často plánujú spoločne s mladými. Mestská časť **Alna** napríklad pri nedávnom veľkom plánovaní rozvoja mestskej časti intenzívne komunikovala s deťmi a mladými ľuďmi o tom, čo je potrebné v lokalite zmeniť, aké služby by mali byť dostupné, ale aj to, ako by mali vyzeráť verejné priestory. Plánovanie verejných priestorov dokonca s deťmi a mladými ľuďmi urobili architekti v Minecrafte.

Zapojenie mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom na trh práce

Ústredným prvkom práce s mladými ľuďmi s migračným a utečeneckým pôvodom, ale aj celkovo integračných opatrení, je ich **zaradenie na trh práce**. Mnohé aktivity a iniciatívy v Nórsku tak smerujú buď k tomuto cieľu, alebo k vytváraniu príležitostí, aby si dokončili vyššie vzdelanie. Zapojenie na trh práce sa v Nórsku vníma ako kľúčové pre celkové začlenenie ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom. Umožňuje im jednak nadobudnúť sebestačnosť (na rozdiel od podporovania naučenej bezmocnosti), a jednak vytvára priestor pre intenzívnejšie praktizovanie nórsčiny, vytváranie sociálnych väzieb a kontaktov a prepájanie s domácou populáciou.

Najdôležitejším aktérom podpory zaraďovania mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom je úrad NAV a jeho iniciatíva **Záruka pre mladých** a rôzne programy, napr. **Individual Job Support (IPS Youth)**(pozri vyššie). Tieto programy a iniciatívy poskytujú individualizovanú podporu podľa potrieb každého klienta a klientky, pričom sa riadia **holistickým prístupom** (pozri vyššie).

Hľadanie si práce v Nórsku je ťažká práca

Okrem toho sú však pre mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom dostupné aj podporné služby mimovládnych organizácií.

Jednou z nich je **UNG.info** – informačné centrum pre mladých, ktoré prevádzkuje strešná mimovládna organizácia **UNG.org** (pozri vyššie v časti o poskytovaní informácií). K jednotlivým klientom a klientkám pristupujú individuálne podľa ich špecifických potrieb a s rešpektom. UNG.info centrum poskytuje informácie z rôznych oblastí života, avšak až 75% klientov vyhľadáva ich pomoc v oblasti hľadania práce.

Pre mladých ľudí z iných kultúrnych prostredí je veľmi náročné nájsť si v Nórsku prácu. Často majú o procese hľadania si práce odlišné predstavy a chýbajú im aj kontakty a sociálne väzby, ktoré by ich navigovali v komplikovanom systéme. Okrem toho čelia pri hľadaní práce aj diskriminácii – aj nenórsky znejúce meno môže byť prekážkou. Podľa vyjadrení zamestnanca **UNG.info**, **nájsť si prácu v Nórsku je ťažká práca**. Práve tieto prekážky im pomáha prekonávať UNG.info – poskytuje pomoc s prípravou životopisu, pomáha s prípravou na pohovor, s kontaktovaním potenciálnych zamestnávateľov, sprevádza mladých ľudí na stretnutia s úradníkmi NAV. Práve spolupráca s úradom NAV je dôležitou súčasťou práce UNG.info, pretože úrad môže ich klientom poskytnúť širokú paletu podporných opatrení. Funguje to však aj opačne – mnohí klienti a klientky sa do UNG.info dostávajú práve na odporúčanie úradu NAV.

Príležitosti na prácu

Ďalším programom, ktorý v Nórsku funguje a slúži na podporu začleňovania ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom, je vládny program **Jobb Sjansen** (Job Chance, Príležitosť na prácu). Ten je však určený ľuďom od 18 do 55 rokov (nie je prístupný pre utečencov, ktorí sú v Introduction programe).

Zámerom tohto programu je poskytnúť jeho účastníkom a účastníčkam lepšiu kvalifikáciu pre zapojenie sa do pracovného života, lepšie znalosti nórskeho jazyka a lepší prehľad o nórskejších sociálnych podmienkach. Cieľom programu je vytvoriť základ pre trvalé prepojenie s pracovným životom a finančnú nezávislosť.

Tento vládny program implementujú rôzni aktéri, v Oslo je to napríklad nadácia futbalového klubu Vålerenga, ktorá ho realizuje už od roku 2006. Za takmer 20 rokov ním prešlo 700 účastníkov a účastníčok. Program je financovaný z verejných zdrojov, ale aj prostredníctvom sponzorov a partnerov futbalového klubu Vålerenga.

Ide o polročný program pre mladých ľudí od 17 do 25 rokov, väčšinou zo socio-ekonomicky znevýhodneného prostredia z nórskejších, migrantských aj utečeneckých rodín, ktorí vypadli zo vzdelávacieho systému alebo z trhu práce a nedokážu sa doň vrátiť. Mnohí z nich čelia problémom v oblasti duševného zdravia alebo závislostí a majú skúseností s kriminálnymi aktivitami.

Počas prvého mesiaca sa s nimi venujú osobnému rozvoju, vrátane ich duševného zdravia. Postupne prechádzajú na komunikačné zručnosti, líderstvo až k ich potenciálnemu pracovnému zaradeniu. Až 60 % absolventov a absolventiek tohto programu si buď nájde prácu alebo sa vrátia naspäť do školy.

Čoraz väčšia časť aktivít a iniciatív sa zameriava aj na rozvoj podnikateľských zručností mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom. Nejde len o iniciatívy mimovládnych organizácií, ako napr. Charge či Oslo International Hub, ale aj samosprávnych, ako je napríklad program mestskej časti Osla Alna (pozri vyššie). Dôležité je, že tieto aktivity sú z veľkej časti financované z verejných zdrojov, čo prispieva k ich udržateľnosti.

ZHRNUTIE

Slovensko je síce krajinou, z ktorej mnohí mladí ľudia odchádzajú žiť do zahraničia, zároveň je však aj krajinou, do ktorej mnohí mladí ľudia zo zahraničia prichádzajú. Aktuálne na Slovensku neexistuje systém podpory, ktorý by vytváral dostatočné príležitosti na to, aby tu mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom dokázali naplno využiť svoj potenciál.

Na to by bolo potrebné úplne zmeniť optiku, akou na mladých cudzincov a cudzinky nazeráme. Je nevyhnutné, aby sme ich prestali vnímať len ako prijímateľov pomoci. Musíme začať rozoznávať ich potenciál a talent, a vytvárať im príležitosti na to, aby ho rozvíjali. Nie je to dôležité len pre nich samotných z hľadiska sebarealizácie, ale pre krajinu a spoločnosť ako takú.

Na to je však potrebné, aby bola ich integrácia vnímaná holisticky.

Podporné služby, ktoré sú na Slovensku aktuálne dostupné pre mladých ľudí by mali byť dostupné aj pre mladých s migračným a utečeneckým pôvodom a mali by k riešeniu ich situácie pristupovať individuálne a komplexne, vrátane vzdelávania, zamestnania, bývania a duševného zdravia.

Zároveň je dôležité zabezpečiť efektívnu spoluprácu medzi rôznymi inštitúciami, ako sú školy, zdravotnícke zariadenia, zamestnávateľa a mimovládne organizácie, aby sa dosiahla úspešná integrácia mladých cudzincov/iek a utečencov/iek.

Mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom zároveň potrebujú kvalitné a spoľahlivé informácie o vzdelávacom systéme, pracovných príležitostiach, právach a povinnostiach, aby sa mohli lepšie orientovať v novom prostredí a znižovalo sa riziko zneužívania a negatívnych vplyvov.

Úspešné integračné politiky musia zahŕňať účasť migrantov a utečieniek na ich tvorbe. Mladí ľudia s migračným a utečeneckým pôvodom by mali byť aktívne zapájaní do riešenia svojej situácie, čo by posilnilo ich zodpovednosť a hodnotu. Zapojenie im pomáha lepšie pochopiť miestne normy a kultúru, čím sa zvyšuje ich šanca na úspech v pracovnom a spoločenskom živote. Tiež to podporuje ich emocionálnu stabilitu a znižuje riziko izolácie.

Je dôležité, aby inštitúcie a organizácie pracujúce s migrantmi a utečenkami ich aj zamestnávali. Tí môžu byť efektívnymi facilitátormi zmien, vzormi pre mladých prichádzajúcich do krajiny a sprostredkovateľmi medzi slovenskou spoločnosťou a migrantskými komunitami.

Služby podpory zamestnanosti, ktoré sú na Slovensku dostupné, by sa taktiež mali vo výraznejšej miere otvoriť aj pre mladých ľudí s migračným a utečeneckým pôvodom.

Podobne ako v Nórsku, aj na Slovensku je hľadanie práce ťažkou prácou samo o sebe, a to najmä pre mladých s migračným a utečeneckým pôvodom, ktorí často čelia mnohým ďalším výzvam.

Nórsko je príkladom úspešnej integrácie, kde samosprávy dostávajú podporu od štátu a spolupracujú s rôznymi inštitúciami. Nórske skúsenosti môžu byť inšpiráciou pre Slovensko, aby vytvorilo efektívne opatrenia na rozvoj potenciálu mladých migrantov a utečieniek.